

Näringsutskottets betänkande

1982/83:40

om bryggeribranschen (prop. 1982/83:92)

Ärendet

I detta betänkande behandlas *dels* proposition 1982/83:92 (finansdepartementet) om bryggeribranschens fortsatta utveckling, *dels* åtta motioner som har väckts med anledning av propositionen.

Arbetsmarknadsutskottet har avgivit yttrande (AU 1982/83:5 y) över propositionen och motionerna (*bilaga*, s. 14).

Skrivelser i ärendet har inkommit från näringsfrihetsombudsmannen, från Lessebo och Ljusnarsbergs kommuner och från Svenska livsmedelsarbetareförbundets avdelning 11, Halmstad.

Propositionen

Huvudsakligt innehåll

I propositionen lämnas förslag om inriktning av bryggeribranschens fortsatta utveckling. Staten föreslås tillsammans med Volvo AB bilda ett nytt bolag genom att sammanföra AB Brygginvest och nuvarande AB Pripps Bryggerier. Möjlighet skall finnas för utanförstående bryggerier att ansluta sig till det nya bolaget.

Förslag

Regeringen föreslår riksdagen att bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att tillsammans med Volvo AB bilda ett aktiebolag i huvudsak i enlighet med vad föredragande statsrådet har förordat.

Motionerna

Motionerna är följande:

1982/83:2232 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen

1. avslår proposition 1982/83:92 om bryggeribranschens fortsatta utveckling,

2. hos regeringen begär förslag om avveckling av AB Brygginvests verksamhet,

3. hos regeringen begär förslag om försäljning av statsmakternas innehav av aktier i AB Pripps Bryggerier via börsen i enlighet med vad som anförts i motionen.

4. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett konkurrensneutralt returglassystem.

1982/83:2233 av Christer Eirefelt (fp) och Hugo Bergdahl (fp), vari hemställs att riksdagen

1. avslår proposition 1982/83:92,
2. begär att regeringen medverkar till att ett privat konkurrensalternativ till Pripps kommer till stånd, där de nu fristående bryggerierna ges bättre förutsättningar.

1982/83:2234 av Arne Fransson m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen

1. avslår proposition 1982/83:92,
2. hos regeringen begär förslag till riktlinjer för en privatisering av Pripps i enlighet med det i motionen anförda.
3. hos regeringen begär initiativ för att trygga en differentierad företagsstruktur inom bryggeribranschen.

1982/83:2235 av Marianne Stålberg m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts

1. om marknads- och konkurrenssituationen för bryggerier av den art Tillbryggerier[na AB] representerar,
2. om behovet av bevarandet av de mindre enheterna inom bryggeribranschen.

1982/83:2236 av Jörn Svensson m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att staten i den fortsatta utvecklingen inom bryggeribranschen bör verka för de i motionen framförda synpunkterna,

1982/83:2237 av Lars Svensson m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående tryggandet av fri konkurrens mellan oberoende företag inom bryggeribranschen.

1982/83:2238 av Bo Södersten m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna

1. att en ytterligare ökning av monopolgraden inom bryggerinäringen inte bör eftersträvas utan att konkurrens mellan olika företagsformer bör finnas kvar,
2. att AB Pripps Bryggerier bör drivas efter de företagsekonomiska grunder som anges i motionen.

1982/83:2239 av Olle Östrand m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna

1. att Nord-Malt även i fortsättningen [bör] tillförsäkras en i proportion till sin kapacitet rimlig andel av leveranserna inom landet.
2. att Nord-Malt också [bör] tillförsäkras fortsatt säkerhet i vad avser exporten för sin produktion.

Skrivelse från näringsfrihetsombudsmannen

Näringsfrihetsombudsmannen (NO) framför i sin skrivelse kritik mot förslagen i propositionen.

Enligt NO:s mening bör det vara möjligt för företagen inom bryggeribranschen att i socialt acceptabla former göra ytterligare anpassningar av kapaciteten till efterfrågan utan att statsmakterna medverkar till ett tillverkningsmonopol.

Som grund för kritiken anför NO i huvudsak följande.

1. Någon generell överkapacitet i alla bryggerier föreligger inte. De två efter Pripps största företagen – Wårby Bryggerier AB och Grängesbergs Bryggeri AB – anser sig inte ha någon faktisk överkapacitet. Huvuddelen av kapacitetsöverskottet finns sålunda hos Pripps.

2. Lönsamheten inom branschen har förbättrats under år 1982. Exempelvis hade Wårby det bästa verksamhetsåret i företagets historia.

3. För att kunna tillhandahålla ett stort urval av bryggeriprodukter har handeln ett stort intresse av importerade varor. Det är därför tveksamt om ett produktionsmonopol i Sverige skulle leda till att importens andel av försäljningen skulle minska.

4. Ett produktionsmonopol innebär att priskonkurrensen upphör, vilket medför risk för att ev. stordriftsfördelar inte utnyttjas fullt ut. I Danmark, där De Forenede Bryggeriers två dotterbolag Tuborg och Carlsberg har 85 % av marknaden, förekommer ingen konkurrens med priser och rabatter.

5. Förbuden i konkurrenslagen (1982:729) mot anbudskarteller och bruttoprissättning gäller inte för förfarande som ett koncernbolag tillämpar gentemot ett annat företag inom koncernen.

6. Konkurrenslagen ger marknadsdomstolen möjlighet att förbjuda företagsförvärv under vissa omständigheter. Ett uttalande av statsmakterna av innebörd att en monopolisering av bryggeribranschen bör ske föregriper en prövning enligt denna lag av det enskilda företagsförvärvet.

Utskottet

Regeringsförslagets bakgrund och innebörd

Den svenska bryggeribranschen befinner sig i en besvärande situation, kännetecknad av överkapacitet, av lönsamhets- och likviditetsproblem för mindre bryggerier, av en stark dominans för det ledande bryggeriföretaget och av en ökande import. Bryggeriindustrin genomgår sedan en längre tid en kraftig strukturomvandling som bl. a. innebär en stark minskning av antalet bryggerier. Mellanölsförbudet år 1977 har bidragit till denna utveckling.

Flera enheter inom bryggeribranschen är enligt uppgift nu nedläggningshotade. Lagrade maltdrycker tillverkas f. n. vid 16 anläggningar i landet. Av dessa ingår fem i Prippskoncernen, som år 1981 svarade för ca 70 % av den svenska maltdrycksförsäljningen. Av de återstående bryggeriföretagen

svarade Wårby Bryggerier AB för ca 9 %, Grängesbergs Bryggeri AB för ca 8 % och Tillbryggerierna AB för ca 5 % av försäljningen.

Sedan år 1979 äger staten 75 % av aktierna i AB Pripps Bryggerier. Resterande 25 % ägs av Volvo AB. Statens aktier ägs av Brygginvest AB, vilket bildades år 1979 som ett helägt statligt bolag med uppgift att initiera och medverka vid strukturförändringar i bryggeribranschen. Brygginvest har bl. a. medverkat i samordningen mellan dels Grängesbergs och Risingsbo bryggerier, dels Nässjö och Åbro bryggerier. Brygginvest har senare inträtt som delägare i Åbro Bryggeri KB. Brygginvest har vidare fört förhandlingar med olika intressenter om bildande av ett i huvudsak privatägt konkurrensalternativ till Pripps. Förhandlingarna har inte lett till något resultat. Likaså har förhandlingar pågått mellan Brygginvest och Pripps i syfte att finna åtgärder för att nedbringa den stora överkapaciteten i branschen. Förhandlingarna har resulterat i att de båda bolagen i en skrivelse till regeringen den 1 december 1982 har redovisat en handlingsplan med förslag till åtgärder.

Den proposition som regeringen nu har förelagt riksdagen bygger i allt väsentligt på handlingsplanen. I propositionen anförts att risken är överhängande för att en okontrollerad utslagning av bryggerier kan komma att ske om inga åtgärder vidtas. En sådan utveckling skulle inte stå i överensstämmelse med det önskemål om att den nödvändiga omstruktureringen av bryggeribranschen skall ske i för samhället acceptabla former som riksdagen uttalade i samband med tillskapandet av Brygginvest (prop. 1978/79:32, NU 1978/79:9, rskr 1978/79:120).

Mot den angivna bakgrunden föreslås i propositionen följande. Staten bildar tillsammans med Volvo AB en ny bryggerikoncern genom att Brygginvest och Pripps slås samman. Som moderbolag används Brygginvest, i vilket staten skall äga 75 % och Volvo 25 % av aktierna. Bolaget skall inom ramen för en sammanhållen produktions- och distributionsstruktur verka för att förutsättningar skapas för en intern konkurrens i marknadsledet mellan de företag som ingår i organisationen. Målet är att få till stånd en stark bryggerikoncern med en god position på den internationella marknaden. Nås målet skulle sysselsättningen inom branschen i Sverige tryggas även på lång sikt. Det förutsätts att även andra maltbryggerier skall kunna ansluta sig till det nya moderbolaget om de så önskar. Staten förbehåller sig dock en betryggande majoritetsställning i bolaget under alla förhållanden. För att den nödvändiga omstruktureringen inom bryggeribranschen skall underlättas föreslås att en särskild stiftelse bildas. Denna skall tas i anspråk för medverkan till att alternativ sysselsättning skapas vid berörda orter och företag. Medel för sådana ändamål finns i dag i form av fonderade vinstmedel hos Brygginvest. I propositionen föreslås att 30 milj. kr. av dessa medel skall avskiljas från Brygginvest och överföras till den särskilda stiftelsen i samband med samgåendet mellan Brygginvest och Pripps.

Förslag och synpunkter i motionerna

Åtta motioner har väckts med anledning av propositionen.

I motionerna 1982/83:2232 (m), 1982/83:2233 (fp) och 1982/83:2234 (c) yrkas att propositionen skall avslås. I den förstnämnda motionen föreslås därutöver bl. a. att Brygginvests verksamhet skall avvecklas och att statens innehav av aktier i Pripps skall försälgas via börsen. Motionärerna avvisar också förslaget om den särskilda stiftelsen. De problem på arbetsmarknaden som uppstår bör lösas med de arbetsmarknads- och regionalpolitiska medel som står till buds, menar de. I motion 1982/83:2233 (fp) begärs att ett privat alternativ till Prippskoncernen skall skapas under medverkan av statsmakterna. Härigenom skulle enligt motionärerna de privatägda bryggerierna få en reell chans till överlevnad och utveckling. Vidare anförts att de alkoholpolitiska intressena inte torde främjas av ett statligt monopol. Slutligen begärs i motion 1982/83:2234 (c) dels att regeringen skall presentera riktlinjer för en privatisering av Pripps – innefattande bl. a. en försäljning av aktierna på börsen –, dels att statens industriverk skall utreda förutsättningarna och villkoren för en differentierad företagsstruktur inom bryggeribranschen. Härvid bör man enligt motionärerna studera de möjligheter till samverkan mellan mindre bryggerier som kan finnas och överväga behovet av gemensamma marknadsföringsåtgärder.

Även i övriga motioner framförs kritiska synpunkter på propositionen. I motion 1982/83:2238 (s) uttalas bl. a. att konkurrensen inom branschen måste finnas kvar och att Pripps bör skötas efter sunda företagsekonomiska principer. Enligt motionärerna är det inte välmotiverat att man strävar efter att de fristående bryggerierna skall inordnas under ett gemensamt bolag. I motion 1982/83:2235 (s) påtalas likaså vikten av en sund konkurrens inom näringen. Motionärerna pekar bl. a. på Tillbryggeriernas betydelse för sysselsättningen i Östersunds kommun och hävdar att de mindre bryggerierna bör bevaras. Den nödvändiga kapacitetsneddragningen i branschen bör enligt denna motion därför huvudsakligen ske inom Prippskoncernen. I motion 1982/83:2236 (vpk) anförts att det är tveksamt om staten bör ge sig in i ett fortsatt samarbete med Volvo i denna bransch. I vart fall bör enligt motionärerna samarbetet inte få till konsekvens att fler lokala bryggerier slås ut. Motionärerna anser också att större hänsyn bör tas till den regionala försörjningen med branschens produkter. De menar att även sysselsättningspolitiska skäl talar för att inga ytterligare bryggerier får läggas ned. Enligt vad som föreslås i motion 1982/83:2237 (s) skall riksdagen genom ett uttalande till regeringen slå fast att fortsatt fri konkurrens mellan oberoende bryggeriföretag bör vara ett mål för samhällets insatser i denna bransch. I linje härmed bör enligt motionärerna den föreslagna stiftelsen ges en från alla partsintressen oberoende ställning. Likaså bör förhandlingar upptas för att det skall säkerställas att äganderätten till Nord-Malt AB helt överförs till intressen utanför den nya koncernen. Detta bolag bör enligt motionärerna garanteras

en rimlig andel av maltleveranserna inom landet och på export. Såvitt gäller Nord-Malt AB framförs samma förslag i motion 1982/83:2239 (s).

Konkurrensförhållanden och statligt engagemang inom bryggeriindustrin

Utskottet konstaterar att överkapaciteten inom bryggeribranschen snarare har ökat än minskat sedan riksdagen senast behandlade regeringsförslag rörande denna bransch. Risk föreligger därför för en fortsatt utslagning av bryggerier utanför Prippskoncernen. En sådan utveckling skulle inte stå i överensstämmelse med riksdagens tidigare uttalade önskemål om att den nödvändiga struktumvandlingen av bryggeribranschen skall ske i för samhället acceptabla former. En trolig effekt av en ytterligare nedläggning av bryggeriföretag skulle bli att monopoltendenserna på marknaden förstärks.

Med hänsyn härtill delar utskottet regeringens uppfattning att det är angeläget att förutsättningar skapas för en konkurrenskraftig svensk bryggerinäring. Det gäller alltså att åstadkomma överlevnads- och utvecklingsmöjligheter för fler företag och produktionsenheter inom branschen. Som framhålls bl. a. i motion 1982/83:2237 (s) bör samhällets insatser i branschen vara inriktade på att säkerställa en fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Utskottet vill erinra om att redan de åtgärder på bryggeriområdet som riksdagen beslöt om år 1978 hade denna inriktning. Den aktiva statliga medverkan som enligt riksdagens mening krävdes för att lösa bryggeribranschens problem avsågs komma till stånd på två sätt, nämligen dels genom att Brygginvest AB bildades, dels genom att staten tog upp förhandlingar med den dåvarande minoritetsdelägaren i Pripps (Beijerinvest AB) om ändringar i gällande riktlinjer för verksamheten vid Pripps. Syftet med ändringarna var att säkerställa att Pripps inte på ett otillbörligt sätt skulle utnyttja sin starka marknadsställning.

Uppenbart är nu att de åtgärder som har vidtagits med anledning av det nämnda riksdagsbeslutet inte har varit tillräckliga för att hindra den fortgående utslagningen av de små bryggerierna, ofta med allvarliga följder för sysselsättningen på de berörda orterna.

Mot bakgrund av det anförda ser utskottet med tillfredsställelse att regeringen genom förevarande proposition har föreslagit åtgärder som enligt utskottets bedömning är ägnade att allmänt sett förbättra förutsättningarna för den svenska bryggerinäringen och för de anställda i bryggeriföretagen. Det grundläggande problemet för denna näring i dag är, som redan framhållits, överkapaciteten i branschen. Genom att en ny bryggerikoncern nu bildas, med den inriktning som anges i propositionen, bör möjligheterna att lösa sådana kapacitetsproblem som uppkommer inom Prippskoncernen ha ökat. Samarbetet med Volvo AB i det nya bolaget kan härvidlag visa sig

vara betydelsefullt. Utskottet vill emellertid understryka att den nya koncernen inte bör söka lösa sina egna strukturproblem genom att förvärva och lägga ned fristående bryggerier. Staten bör i enlighet härmed i kraft av sin majoritetsställning i det nya bolaget verka för att koncernen inte utnyttjar sin starka finansiella ställning på ett sätt som står i strid med de av utskottet uttalade önskemålen rörande bryggeribranschens struktur. Som utskottet just framhållit ligger det ett stort värde i att det finns en livskraftig svensk bryggeriindustri kvar utanför den nya koncernen.

En positiv effekt av vad som här föreslås kan väntas bli att konkurrenskraften gentemot utländska bryggerier ökar.

Utskottet konstaterar också att det ur alkoholpolitisk synvinkel inte finns anledning att överföra en större del av öltillverkningen i statens ägo, eftersom ölet efter mellanölets slopande inte längre har samma betydelse i detta hänseende. Staten kommer, som påpekas i propositionen (s. 8), även framdeles att ha en majoritet av aktiekapitalet samt majoritetsinflytande i styrelsen.

I propositionen föreslås som nämnts att en särskild stiftelse skall inrättas med uppgift att finansiellt medverka till att alternativ sysselsättning skapas på orter som berörs av driftsinskränkningar inom bryggeribranschen. Huvudansvaret för de sysselsättningsmässiga konsekvenserna föreslås dock ligga hos moderbolaget i den nya koncernen. Det förutsätts att ett nära samarbete kommer till stånd mellan stiftelsen och det nya bolaget i dessa frågor.

Som arbetsmarknadsutskottet anför i sitt yttrande är det viktigt att sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl vägs in under det fortsatta arbetet med en strukturell anpassning inom bryggerinäringen. Mot bakgrund härav ansluter näringsutskottet sig till förslaget att en stiftelse bildas med resurser som gör det möjligt för den att finansiellt medverka till att skapa alternativ sysselsättning på de orter som kan bli berörda av produktionsminskningar vid eller nedläggningar av bryggerier. Utskottet har ingen invändning mot förslaget att av Brygginvests fonderade vinstmedel 30 milj. kr. avsätts för detta ändamål.

Med hänsyn till bryggeribranschens speciella problem – bl. a. det förhållandet att staten genom lagstiftningsåtgärder i viss mån styr konsumtionen av maltdrycker – anser utskottet att huvudansvaret för strukturomvandlingen inom branschen bör ligga direkt hos staten. Härav följer att den särskilda stiftelsen bör inta en från alla företagsintressen fristående ställning och sålunda inte vara anknuten till den nya koncernen på det sätt som synes vara förutsatt i propositionen. Enligt utskottets mening bör stiftelskapitalet i stället tillföras något statligt organ som har erfarenhet i frågor rörande strukturomvandling av industrier, exempelvis Sveriges Investeringsbank AB. Utskottet vill understryka att stiftelsens huvuduppgift bör vara att motverka och lindra sysselsättningsproblem som kan uppkomma på bryggeriorter. Stiftelsen bör emellertid också vara oförhindrad att medverka vid offensiva satsningar på sådana orter i samband med strukturförändringar.

Utskottet föreslår att riksdagen i ett uttalande till regeringen ansluter sig till vad utskottet nu har anfört om den särskilda stiftelsens verksamhet. Därigenom tillgodoses i allt väsentligt vissa förslag och synpunkter rörande de mindre bryggerierna som framförs i motionerna 1982/83:2235 (s), 1982/83:2236 (vpk), 1982/83:2237 (s) och 1982/83:2238 (s). Även det i motion 1982/83:2235 (s) framförda förslaget om ett uttalande om marknads- och konkurrenssituationen för bryggerier av den typ som Tillbryggerierna representerar får anses bli tillgodosett därigenom.

Utskottet avstyrker med vad nu sagts de tidigare nämnda yrkandena om avslag på propositionen. Utskottet kan inte heller ställa sig bakom önskemålen i motion 1982/83:2232 (m) om en avveckling av Brygginvests verksamhet och i motion 1982/83:2234 (c) om statliga initiativ för att åstadkomma en differentierad företagsstruktur inom bryggeribranschen.

Vad angår det i de sistnämnda motionerna framförda förslaget om en försäljning på börsen av aktierna i Pripps vill utskottet påpeka att ändrade ägarförhållanden i företaget inte skulle innebära någon ändring såvitt avser koncernens dominerande marknadsställning. Som riksdagen vid skilda tillfällen har understrukit talar statsmakternas alkoholpolitiska intressen under alla förhållanden för att staten har ett dominerande inflytande i Prippskoncernen. Utskottet avstyrker därför motionerna 1982/83:2232 (m) och 1982/83:2234 (c) även i dessa delar.

Beträffande yrkandet i motion 1982/83:2233 (fp) om ett privat konkurrensalternativ till Prippskoncernen vill utskottet erinra om att de förhandlingar som Brygginvest har fört med olika intressenter om bildande av en i huvudsak privatägd bryggerikoncern som motvikt till Pripps inte har lett till något resultat. I propositionen konstateras (s. 4) att förutsättningar torde saknas för ett sådant alternativ. Utskottet har ingen annan uppfattning i frågan och avstyrker därför motionen i denna del.

Driften av AB Pripps Bryggerier

I motion 1982/83:2238 (s) föreslås bl. a. ett tillkännagivande av riksdagen om att AB Pripps Bryggerier bör drivas efter sunda ekonomiska principer, vilket enligt motionärerna innebär att staten skall kräva att företaget ger en rimlig avkastning på det arbetande kapitalet, inte använder en konstlat låg prissättning som temporärt konkurrensmedel och inte heller använder sin starka finansiella ställning för att täcka svaga resultat hos den tillverkande delen av verksamheten.

Utskottet vill erinra om att ett syfte med de ändringar i gällande riktlinjer för verksamheten vid Prippsbryggerierna som riksdagen uttalade sig för år 1978 var att säkerställa att koncernen inte på ett otillbörligt sätt skulle utnyttja sin marknadsställning. Mot bakgrund härav utgår utskottet från att Prippskoncernen drivs efter sunda ekonomiska principer och att någon ändring härvidlag inte kommer att ske till följd av riksdagens beslut med

anledning av propositionen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1982/83:2238 (s) i denna del.

Nord-Malt AB

Med anledning av de i motionerna 1982/83:2237 (s) och 1982/83:2239 (s) framlagda förslagen rörande Nord-Malt AB vill utskottet anföra följande.

Mälteribolaget Nord-Malt AB i Söderhamn startades år 1971 med statligt stöd för att tillgodose maltbehovet hos de bryggerier som låg utanför Prippts. Bolagets kapacitet är 30 000 ton per år. Prippts har ett eget mälteri med en kapacitet på 37 000 ton. Den totala efterfrågan på malt uppgår, sedan mellanölet avskaffades, till ca 40 000 ton. Staten äger via Brygginvest 25 % av aktierna i Nord-Malt. Aktierna i övrigt innehas av de berörda privata bryggerierna, Svenska lantmännens riksförbund och det finska mälteribolaget Lahden Polttimo. I den i propositionen redovisade handlingsplanen rekommenderas att, om planen genomförs, förhandlingar tas upp med berörda parter om en lösning av problemen såvitt avser mälteriföretagen.

Utskottet, som delar uppfattningen att det är angeläget att problemet med överkapacitet i mälteribranschen löses, förutsätter att de föreslagna förhandlingarna kommer till stånd. Enligt utskottets mening bör därvid bl. a. en försäljning av Brygginvests aktier i Nord-Malt till någon annan intressent övervägas. Riksdagen bör rikta ett uttalande av denna innebörd till regeringen. Härigenom tillgodoses motion 1982/83:2237 (s) i denna del. Däremot kan utskottet inte tillstyrka förslaget i denna motion och i motion 1982/83:2239 (s) om att Nord-Malt skulle garanteras viss del av maltleveranserna inom landet och på export. En sådan garanti skulle stå i strid med de önskemål om en fri konkurrens inom branschen som utskottet har uttalat i det föregående. Såväl motion 1982/83:2239 (s) som motion 1982/83:2237 (s) i motsvarande del avstyrks således.

Returglassystem

I motion 1982/83:2232 (m) föreslås bl. a. att riksdagen skall ge regeringen till känna att statsmakterna bör verka för att ett nytt returglassystem skall göras konkurrensneutralt. Motionärerna anser att det nuvarande returglassystemet lämnar betydande stordriftsfördelar till företag som är marknadsdominerande inom resp. region. Det anges leda till en form av protektionism, som inskränker den fria konkurrensen mellan bryggerierna.

Utskottet hyser viss sympati för önskemålet att ett kommande returglassystem skall utformas så, att det inte påtagligt missgynnar bryggerier som inte är marknadsdominerande på en ort. Utredningen (Jo 1980:05) om återvinning av vissa dryckesförpackningar, m. m., har i uppdrag att utreda bl. a. frågor om returglashantering. Utskottet har erfårit att utredningen i dagarna

justerar sitt slutbetänkande och att man i detta lägger fram förslag som bl. a. tar sikte på att undanröja de olägenheter som avses i motionen. Regeringens ställningstagande med anledning av förslagen i betänkandet bör inte föregripas genom något uttalande från riksdagens sida. Motionen avstyrks därför.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *fortsatt fri konkurrens inom bryggeriindustrin* att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2237 i ifrågasvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,
2. beträffande *statens engagemang i bryggeriindustrin* att riksdagen
 - a) med anledning av proposition 1982/83:92, motionerna 1982/83:2235 och 1982/83:2236, motion 1982/83:2237 i ifrågasvarande del och motion 1982/83:2238 yrkande 1 samt med avslag på motion 1982/83:2232 yrkandena 1 och 2, motion 1982/83:2233 och motion 1982/83:2234 yrkandena 1 och 3 *dels* bemyndigar regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att tillsammans med Volvo AB bilda ett aktiebolag i enlighet med vad utskottet har angivit, *dels* som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om en särskild stiftelse för bryggeribranschen,
 - b) avslår motion 1982/83:2232 yrkande 3 och motion 1982/83:2234 yrkande 2.
3. beträffande *driften av AB Pripps Bryggerier* att riksdagen avslår motion 1982/83:2238 yrkande 2,
4. beträffande *försäljning av statens aktier i Nord-Malt AB* att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2237 i ifrågasvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,
5. beträffande *garantier för avsättning av Nord-Malt AB:s produkter* att riksdagen avslår motion 1982/83:2237 i ifrågasvarande del och motion 1982/83:2239,
6. beträffande *konkurrensneutralt returglassystem* att riksdagen avslår motion 1982/83:2232 yrkande 4.

Stockholm den 5 maj 1983

På näringsutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Lilly Hansson (s), Lennart Pettersson (s), Rune Jonsson (s), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Ivar Franzén (c) och Lars Ahlström (m).

Reservationer

1. Statens engagemang i bryggeriindustrin (mom. 2)

Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Ivar Franzén (c) och Lars Ahlström (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 6 med "Mot bakgrund" och slutar på s. 8 med "denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill understryka att det är av stor betydelse att omstruktureringen av bryggeribranschen sker på ett sådant sätt att konkurrensen på den svenska marknaden inte sätts ur spel.

Till skillnad från regeringen anser utskottet att förslagen i propositionen i praktiken innebär ytterligare ett steg mot ett statligt bryggerimonopol. Det är mycket osannolikt att, som regeringen tycks utgå ifrån, en effektiv konkurrens mellan de i en statlig bryggerikoncern ingående företagen kan komma till stånd i marknadsledet om produktionen och distributionen är gemensam för alla företag. Regeringens förslag skulle följaktligen, som framhålls i den avvikande meningen till arbetsmarknadsutskottets yttrande, kunna få allvarliga näringspolitiska samt sysselsättnings- och regionalpolitiska följder.

Utskottet anser att man i denna situation bör pröva nya vägar för att stärka de mindre bryggeriernas konkurrenskraft och därmed möjligheter att utvecklas.

En utgångspunkt vid utformningen av en ny politik på bryggeriområdet bör vara att den monopolliknande ställning som staten har i branschen skall upphöra. Detta skulle få till följd en vitalisering av marknadsföringen och produktutvecklingen inom branschen och därmed bl. a. en förstärkning av dennas konkurrenskraft gentemot importen. Det finns i detta sammanhang anledning att erinra om de starkt kritiska synpunkter på propositionen som näringsfrihetsombudsmannen har framfört till utskottet (se s. 3). Det bör tilläggas att alkoholpolitiska synpunkter visserligen motiverar ett visst statligt inflytande men att detta inflytande inte främjas av ett statligt monopol i branschen.

Eftersom en strävan bör vara att upprätthålla den fria konkurrensen på marknaden kan utskottet inte se att ett strukturbolag av Brygginvests typ har någon funktion att fylla. Brygginvest bör följaktligen avvecklas och de medel och tillgångar som finns däri överföras till statskassan.

Det finns enligt utskottets mening inte längre några bärande skäl för ett statligt ägarengagemang i bryggerierna. Utskottet förordar att Prippskoncernen børsintroduceras och att staten därefter säljer sina aktier över börsen. Enligt gällande huvudavtal mellan de två delägarna i Pripps får försäljning av aktier i Pripps inte ske till tredje man. Avtalet bör därför omförhandlas. Utskottet vill emellertid påpeka att en avveckling av de statliga intressena i Pripps inte i sig leder till att företagets monopolliknande ställning bryts.

För att den nödvändiga omstruktureringen inom bryggeribranschen skall underlättas föreslås i propositionen att en särskild stiftelse bildas. Utskottet vill framhålla att statsmakterna i princip inte bör ta initiativ till selektiva stödåtgärder till förmån för olika företag, branscher eller regioner. Med hänsyn till den utsatta situation som de mindre bryggerierna befinner sig i – delvis som en följd av statens agerande på området – anser utskottet dock att det kan vara motiverat att sådana insatser i vissa fall görs för dessa. Härigenom skulle de mindre bryggerierna ges en reell chans att överleva.

Vad utskottet har anfört om riktlinjer för en ny statlig bryggeripolitik bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därigenom tillgodoses vissa av de förslag om och synpunkter på utformningen av en sådan politik som framförs i motionerna 1982/83:2232 (m), 1982/83:2233 (fp) och 1982/83:2234 (c). Yrkandena i dessa motioner om avslag på propositionen tillstyrks. Följer riksdagen utskottets förslag blir vidare motion 1982/83:2235 (s) samt motionerna 1982/83:2237 (s) och 1982/83:2238 (s) i aktuella delar tillgodosedda i allt väsentligt. De i motion 1982/83:2236 (vpk) framförda förslagen rörande bryggeribranschen bygger på föreställningen att det är önskvärt med ett ökat statligt engagemang i branschen. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motionen.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. *beträffande statens engagemang i bryggeriindustrin*
att riksdagen

a) med bifall till motion 1982/83:2232 yrkande 1, motion 1982/83:2233 yrkande 1 och motion 1982/83:2234 yrkande 1
avslår proposition 1982/83:92.

b) med anledning av motion 1982/83:2232 yrkandena 2 och 3, motion 1982/83:2233 yrkande 2, motion 1982/83:2234 yrkandena 2 och 3, motion 1982/83:2235, motion 1982/83:2237 i ifrågavarande del och motion 1982/83:2238 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om riktlinjer för en ny statlig bryggeripolitik.

c) avslår motion 1982/83:2236.

2. Driften av AB Pripps Bryggerier (mom. 3)

Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Ivar Franzén (c) och Lars Ahlström (m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 8 med "Utskottet vill" och slutar på s. 9 med "denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i likhet med motionärerna fästa uppmärksamheten på att ett företag med Prippskoncernens marknadsdominans och starka finansiella ställning temporärt kan använda exempelvis en hård priskonkurrens för att slå ut konkurrerande bryggerier från marknaden. Det förslag till riktlinjer för omstrukturering av bryggeriindustrin som utskottet nu redovisar medför dock minskade risker härför. Motionsyrkandet får därigenom anses tillgodosett och bör ej föranleda något ytterligare uttalande från riksdagens sida. Utskottet avstyrker följaktligen motion 1982/83:2238 (s) i förevarande del.

Arbetsmarknadsutskottets yttrande**1982/83:5 y****över proposition 1982/83:92 om bryggeribranschens fortsatta utveckling jämte motioner***Till näringsutskottet*

Näringsutskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1982/83:92 om bryggeribranschens fortsatta utveckling jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna 1982/83:2232–2239.

Bakgrund

Den svenska maltdryckskonsumtionen har minskat kraftigt sedan mitten av 1970-talet. Den avgörande orsaken till denna utveckling är att konsumtionen av öl av klass II-typ drastiskt sjönk efter mellanölsförbudet år 1977. Läskedryckskonsumtionen har däremot varit relativt jämn under perioden.

Den svenska malt- och läskedryckskonsumtionen täcks till största delen genom inhemsk produktion. En växande andel har dock på senare tid kommit att tillgodoses genom import.

Antalet tillverkningsenheter inom malt- och läskedrycksindustrin har minskat kraftigt. Antalet anställda i branschen har mer än halverats sedan år 1965. Utvecklingen sedan år 1965 redovisas i följande tabell.

Antal anställda och tillverkningsenheter inom malt- och läskedrycksindustrin under perioden 1965–1981

År	Antal anställda	Antal arbetsställen
1965	7 600	218
1970	6 600	164
1975	5 100	87
1980	3 800	39
1981	3 600	36

Lagrade maltdrycker tillverkas f. n. i 16 anläggningar, varav fem tillhör Prippskoncernen, två Wårby Bryggerier, tre Till-bryggerierna samt två Grängesbergs bryggerier. Härtill kommer fyra mindre bryggerier.

Prippskoncernen har en mycket dominerande ställning på den svenska marknaden och svarade under 1981 för ca 70 % av den svenska maltdrycksförsäljningen.

Läskedryckstillverkning sker vid flertalet av anläggningarna för malt-dryckstillverkning. Dessutom finns ca 20 anläggningar för enbart läske-

dryckstillverkning, de flesta med en relativt begränsad produktionsvolym.

Kännetecknande för branschen i dag är en betydande överkapacitet. Produktionskapaciteten måste därför reduceras ytterligare, och av propositionen framgår att bryggerier under senare tid lagts ned eller kommer att läggas ned i Arboga, Nässjö, Borås, Torsby, Tingsryd och Gällivare.

I sammanhanget kan nämnas att även mälterikapaciteten f. n. är överdimensionerad. I dag finns ett av Pripps helägt mälteri och ett mälteri, Nord-Malt AB i Söderhamn, med Pripps som delägare.

Som tidigare har nämnts har Prippskoncernen en dominerande ställning inom den svenska malt- och läskedrycksindustrin. Staten trädde in som ägare i AB Pripps Bryggerier år 1975 med en ägarandel av 60 %. År 1979, då Bryggeriinvest AB bildades, ökades den statliga ägarandelen till 75 %. Resterande 25 % av aktierna ägs numera av Volvo AB.

Mellan de båda bolagen har förts förhandlingar som syftat till att åtgärda den stora överkapacitet som trots vidtagna åtgärder ännu finns i branschen. Bl. a. har konstaterats att betydande kostnadsbesparingar kan göras genom att utnyttja stordriftsfördelar i både produktions- och distributionsleden. En viktig utgångspunkt har också varit att utforma förslagen så att en konkurrenssituation bevaras för att garantera fortsatt vitalitet i branschen.

Propositionen

I propositionen framhålls att risken är överhängande för att en okontrollerad utslagning av bryggerier kan komma att ske om inga åtgärder vidtas. En sådan utveckling skulle inte stå i överensstämmelse med riksdagens beslut att den nödvändiga omstruktureringen av bryggeribranschen skall ske i för samhället acceptabla former. Det är mot denna bakgrund angeläget att förutsättningar skapas för en konkurrenskraftig svensk bryggerinäring.

Propositionens förslag – som ansluter till den handlingsplan Bryggerinvest och Pripps gemensamt lagt fram – innebär följande.

Huvudparten av de svenska bryggerierna förs samman under ett bolag. Detta bolag skall sedan inom ramen för en sammanhållen produktions- och distributionsstruktur verka för att förutsättningar skapas för en intern konkurrens i marknadsledet mellan de företag som ingår i organisationen. Förslaget anses bl. a. öppna möjligheter att vidareutveckla en stark bryggerikoncern som kan få en position på den internationella marknaden och ge naturliga förutsättningar för att långsiktigt trygga sysselsättningen för branschen i Sverige. Det förutsätts att även andra maltbryggerier skall kunna ansluta sig till det nya moderbolaget om de så önskar.

För att underlätta den nödvändiga omstruktureringen inom bryggeribranschen föreslås att en särskild stiftelse bildas. Denna bör enligt förslaget tillföras medel som kan tas i anspråk för att underlätta att alternativ sysselsättning skapas vid berörda orter och företag. Medel för sådana

ändamål finns i dag i form av fonderade vinstmedel hos Brygginvest. I propositionen föreslås att 30 milj. kr. av dessa medel skall avskiljas från Brygginvest och överföras till den särskilda stiftelsen i samband med samgåendet mellan Brygginvest och Pripps.

Det framhålls i propositionen att anpassningen av kapaciteten till efterfrågan inom branschen måste ske på ett sätt som är socialt acceptabelt. Det nya moderbolaget förutsätts därvid även framdeles ha ett betydande ansvar för de sysselsättningsmässiga konsekvenserna av den kommande strukturanpassningen. Stiftelsen och det nya bolaget bör därför gemensamt arbeta för att erforderliga förändringar kan ske på ett planmässigt sätt. Det bör enligt propositionen också ankomma på det nya bolaget att inom den egna organisationen söka skapa annan sysselsättning för den berörda personalen. Detta bör bl. a. kunna ske inom ramen för den diversifiering av verksamheten som redan påbörjats inom Pripps och som torde komma att fortsätta inom ramen för den nya bryggerikoncernen. Slutligen i detta sammanhang anføres att stiftelsen å sin sida också skall verka för att underlätta de sysselsättningsproblem som kan uppstå vid strukturförändringar inom bryggerier utanför den föreslagna bolagsbildningen.

Motionerna

Med anledning av propositionen har väckts åtta motioner.

I motionerna 2232 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m), 2233 av Christer Eirefelt (fp) och Hugo Bergdahl (fp) och 2234 av Arne Fransson m. fl. (c) yrkas avslag på propositionens förslag. I motion 2232 föreslås i stället en avveckling av Brygginvests verksamhet och en försäljning av statens aktieinnehav i Pripps. Motionärerna avvisar också förslaget om den särskilda stiftelsen. De problem på arbetsmarknaden som uppstår bör lösas med de arbetsmarknads- och regionalpolitiska medel som står till buds. I motion 2233 begärs att ett konkurrensalternativ skapas, där de nu fristående bryggerierna ges bättre förutsättningar. Slutligen förs i motion 2234 fram krav på dels riktlinjer för en privatisering av Pripps, dels en tryggad differentierad företagsstruktur inom bryggeribranschen.

Bo Södersten m. fl. (s) framhåller i motion 2238 bl. a. att konkurrensen inom branschen måste finnas kvar och att Pripps bör skötas efter sunda företagsekonomiska principer. Enligt motionärerna är det inte välmotiverat att sträva efter att inordna de fristående bryggerierna under ett gemensamt bolag. Även i motion 2235 av Marianne Stålberg m. fl. (s) påtalas vikten av en sund konkurrens inom näringen. Motionärerna pekar bl. a. på Tillbryggeriernas betydelse för sysselsättningen i Östersunds kommun och framhåller att de mindre bryggerierna bör bevaras. En total nedläggning av de mindre bryggerierna skulle enligt motionen f. ö. inte ens minska överkapaciteten till hälften. En neddragning bör därför huvudsakligen ske inom Prippskoncernen.

Jörn Svensson m. fl. (vpk) anser i motion 2236 att det är tveksamt med ett fortsatt samarbete inom branschen mellan staten och AB Volvo. I vart fall anser man att det samarbetet inte får medverka till att fler bryggerier slås ut. Bl. a. talar regional- och sysselsättningspolitiska skäl för att de mindre bryggerierna inte skall slås ut. Motionärerna pekar även på att större hänsyn bör tas till den regionala försörjningen av branschens produkter.

I motionerna 2237 av Lars Svensson m. fl. (s) och 2239 av Olle Östrand m. fl. (s) yrkas bl. a. att Nord-Malt AB i Söderhamn skall tillförsäkras en rimlig andel av maltleveranserna. I sammanhanget framhålls detta företags betydelse för sysselsättningen i Söderhamns kommun. I motion 2237 anförs även att målsättningen bör vara en fortsatt fri konkurrens mellan oberoende bryggeriföretag.

Utskottet

Den svenska bryggerinäringen har sedan flera år haft en betydande överkapacitet. Trots nedläggningar eller sammanslagningar av bryggerier med stora personalinskränkningar som följd, kvarstår problemen. En fortsatt anpassning av produktionskapaciteten till befintlig efterfrågan anses därför vara nödvändig.

Det är mot denna bakgrund förslaget i propositionen skall ses om dels ett gemensamt bolag för huvudparten av de svenska bryggerierna, dels en särskild stiftelse för att underlätta att alternativ sysselsättning skapas vid berörda orter och företag. Förslaget har, som framgår av motionsreferaten ovan, fått ett blandat mottagande.

Det är arbetsmarknadsutskottets uppgift att i detta sammanhang ta upp frågan om de sysselsättnings- och regionalpolitiska konsekvenserna av en fortsatt omstrukturering inom bryggeribranschen. Utskottet avstår följaktligen från att ta ställning i huvudfrågan, nämligen om det föreslagna gemensamma bolaget bör komma till stånd.

Av avgörande betydelse utifrån de aspekter arbetsmarknadsutskottet har att beakta är därvid huruvida eventuella förändringar i sysselsättningen sker i större kommuner med ett väl differentierat näringsliv eller i mindre kommuner med begränsade möjligheter till alternativ sysselsättning. Som framgår av propositionen har beslut redan fattats om nedläggning av bryggerierna i t. ex. Torsby och Gällivare. Dessa kommuner tillhör sedan lång tid de mest problemfyllda kommunerna i riket. De ingår mot denna bakgrund i stödområde, Gällivare i stödområde A och Torsby i stödområde B. Utifrån strikt sysselsättnings- och regionalpolitiska utgångspunkter skulle utskottet därför ha förordat att andra bryggerier än de här nämnda hade valts ut för nedläggning. Detta synsätt gäller självfallet även för övriga kommuner med stora problem på arbetsmarknaden som kan bli aktuella i sammanhanget. Samtidigt är arbetsmarknadsutskottet medvetet om att även andra argument måste vägas in i sammanhanget.

Utskottet vill med hänvisning till vad som ovan sagts ansluta sig till vad som anförs i vissa motioner om betydelsen av att sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl bör vägas in under det fortsatta arbetet med en strukturell anpassning inom bryggerinäringen.

Som framhålls i propositionen är det viktigt att anpassningen sker på ett sätt som är socialt acceptabelt. Den föreslagna stiftelsen bör – om den kommer till stånd – få betydelse när det gäller att skapa alternativ sysselsättning för den personal som berörs. Förslaget härom tillstyrks därför av utskottet. Slutligen vill utskottet stryka under vad som anförs i propositionen om det föreslagna moderbolagets ansvar för de sysselsättningsmässiga konsekvenserna av den kommande strukturanpassningen.

Stockholm den 21 april 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Erik Johansson (s), Anders Högmark (m), Marianne Stålberg (s), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m), Börje Hörnlund (c), Christer Skoog (s), Håkan Stjernlöf (m), Bo Nilsson (s) och Alexander Chrisopoulos (vpk).

Avvikande mening

Anders Högmark (m), Arne Fransson (c), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m), Börje Hörnlund (c) och Håkan Stjernlöf (m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Den svenska" och på s. 5 slutar "kommande strukturanpassningen" bort ha följande lydelse:

Den svenska bryggerinäringen har f. n. en betydande överkapacitet. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att initiativ tas för att komma till rätta med problemen. Det förslag som föreligger i propositionen om bl. a. ett nytt gemensamt bolag för huvudparten av de svenska bryggerierna inger emellertid mycket starka betänkligheter. Det finns en uppenbar risk för att regeringens förslag – om det genomförs – bl. a. för med sig att konkurrensituationen inom näringen ytterligare försämrats och för att de i dag fristående bryggerierna slås ut. Förslaget skulle följaktligen – utöver de näringspolitiska – även få allvarliga sysselsättnings- och regionalpolitiska konsekvenser. I motioner från moderata samlingspartiet (2232), centerpartiet (2234) och folkpartiet (2233) har därför yrkats avslag på propositionen. I de motionerna har anvisats andra vägar som ger bättre förutsättningar för branschens utveckling och därmed också för sysselsättningen. Propositionen bör alltså –

mot bakgrund av det anförda – avslås.

Arbetsmarknadsutskottet utgår slutligen ifrån även att sysselsättnings- och regionalpolitiska aspekter vägs in i samband med kommande beslut om neddragning av bryggerikapaciteten.

Särskilt yttrande

Alexander Chrisopoulos (vpk) anför:

Det förslag om den svenska bryggeribranschens fortsatta utveckling som regeringen lagt fram i proposition 1982/83:92 inger vissa betänkligheter. I vår partimotion 2236 har vi bl. a. framhållit att det är väsentligt att statens ägarintresse utövas från en självständig position, och det faktum att det finns kvar privata storföretagsengagemang i branschen utgör enligt vpk:s mening knappast något skäl att göra en ny bolagsbildning i form av ett partnerföretag mellan detta och staten. Ett minimikrav anser vi därför vara, att sådana formationer inte blir redskap för en strävan att slå ut fler lokala bryggerier än vad som redan skett.

En koncentration till allt färre enheter inom skilda delar av livsmedelsindustrin medför bestämda försörjnings- och beredskapspolitiska nackdelar. Större hänsyn till den regionala försörjningen med livsmedel är motiverad. Denna allmänna princip bör enligt vår mening gälla även bryggeriindustrins basvaror och färdiga produkter. Slutligen talar även regional- och sysselsättningspolitiska skäl för att inte de mindre bryggerierna skall slås ut. Frågan om det föreslagna nya gemensamma bolaget behandlas i näringsutskottet. Jag vill hänvisa härtill.

Innehåll

<i>Ärendet</i>	1
<i>Propositionen</i>	1
Huvudsakligt innehåll	1
Förslag	1
<i>Motionerna</i>	1
<i>Skrivelse från näringsfrihetsombudsmannen</i>	3
<i>Utskottet</i>	3
Regeringsförslagets bakgrund och innebörd	3
Förslag och synpunkter i motionerna	5
Konkurrensförhållanden och statligt engagemang inom bryggeriindustrin	6
Driften av AB Pripps Bryggerier	8
Nord-Malt AB	9
Returglassystem	9
Hemställan	10
<i>Reservationer</i>	
1. Statens engagemang i bryggeriindustrin (m, c, fp)	11
2. Driften av AB Pripps Bryggerier (m, c, fp)	13
<i>Bilaga</i>	
Arbetsmarknadsutskottets yttrande AU 1982/83:5 y	14